

Grafik Tasarımda Feminist Söylem: Guerrilla Girls'ün Aktivizmi *

Feminist Discourse in Graphic Design: The Activism of Guerrilla Girls

ÖZET

Sanat tarihine bakıldığında ön plana çıkan sanatçılar genelde erkek sanatçılar olmuştur. 1960'lara gelindiğinde kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin yükselmesiyle, sanat dünyasındaki yetersiz temsiliyet dikkat çekmiştir. Kadın sanatçılar kendi alanlarında bu duruma karşı üretimler yaparak protestolar düzenlemişlerdir. Yüzyıllardır birçok alanda propaganda amaçlı kullanılmış grafik tasarım, feminist hareketlerin etkisiyle kadın sanatçıların seslerini duyurmalarına yönelik bir araç görevine dönüşmüştür. İlerleyen yıllarda Guerrilla Girls kolektifini oluşturacak kadın sanatçılar üretimler yaparak bu protestolara katılmışlardır. 1985 yılına gelindiğinde afiş çalışmaları üreten kadınlar bunu bir kolektif aktivizme dönüştürerek Guerrilla Girls adı altında üretmeye başlamışlardır. Eleştirilerini istatistikler ve ironi ile harmanlayan kolektif, grafiksel müdahalelerle daha etkili olmasını sağlamışlardır. Bu çalışmada Guerrilla Girls'ün kendi ülkeleri olan Amerika'nın sanat ortamını aşp Türkiye, İrlanda, Birleşik Krallık, Almanya ve Güney Kore'nin sanat ortamına yönelik ürettikleri afişleri incelenmektedir. Kolektifin afişleri istatistiklere dayalı veriler, ironik dil ve çarpıcı görsellerin bir araya gelmesiyle, feminist sanat ve grafik tasarımın toplumsal eleştiride etkili bir ses haline dönüşeceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda feminist sanatın önemli temsilcilerinden olan Guerrilla Girls'ün ilerleyişi irdelenmiş, çıkış süreci ile farklı ülkeler için ürettikleri afişler grafik tasarım prensipleri doğrultusunda çıkarımlarda bulunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güzel Sanatlar, Plastik Sanatlar, Grafik Tasarım, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Feminist Sanat, Guerrilla Girls

ABSTRACT

When we look at the history of art, the artists who have come to the forefront have generally been male artists. In the 1960s, with the rise of women's rights and gender equality, underrepresentation in the art world drew attention. Women artists organized protests against this situation by producing works in their own fields. Graphic design, which had been used for propaganda purposes in many fields for centuries, turned into a tool for women artists to make their voices heard with the influence of feminist movements. The women artists who would form the Guerrilla Girls collective in the following years participated in these protests by producing works. In 1985, the women who produced poster works transformed this into a collective activism and started to produce under the name Guerrilla Girls. Blending their criticism with statistics and irony, the collective made it more effective with graphical interventions. This study examines the posters produced by the Guerrilla Girls that transcend the art scene of their home country, the United States, to the art scenes of Turkey, Ireland, the United Kingdom, Germany and South Korea. The collective's posters reveal that with the combination of statistical data, ironic language and striking visuals, feminist art and graphic design can become an effective voice in social criticism. In this context, the progress of Guerrilla Girls, one of the important representatives of feminist art, has been analyzed, and the posters they produced for different countries with their emergence process have been tried to be inferred in line with graphic design principles.

Keywords: Fine Arts, Plastic Arts, Graphic Design, Gender Equality, Feminist Art, Guerrilla Girls

GİRİŞ

Kadın sanatçıların varlığı, 1960'larda yükselen feminist hareketlerin etkisiyle artış gösterebilmiştir. Feminist hareketlerin etkisiyle kamusal alanlara yayılan kadınlar, protestolar düzenlemişlerdir. Bu hareketlere katılım sağlayan kadın sanatçılar, sanat dünyası hakkında eleştirilerde bulunmuşlardır. Yüksek sanat olarak sayılan sanat alanlarında uzun yıllar yer bulamayan kadın sanatçılar kendi alanlarında eleştirilerini işlemişler, kamusal alanda eser üreten sanatçılar ise protestolarda seslerini duyurmaya çalışmıştır. Dönemin sanat dünyasının eleştirildiği bu protestolara katılan kadın sanatçılardan bazıları, 1985 yılına gelindiğinde alışlagelmiş erkek egemen yapıyı kamusal alanlarda eleştirecek, bunu da ironi ile dikkat çekecek afişler hazırlayacak Guerrilla Girls'ü oluşturacaktır.

Esra Can¹
Burak Boyraz²

How to Cite This Article

Can, E. & Boyraz, B. (2025).
“Grafik Tasarımda Feminist
Söylem: Guerrilla Girls'ün
Aktivizmi” International Social
Sciences Studies Journal, (e-
ISSN:2587-1587) Vol:11, Issue:4;
pp:647-659. DOI:
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15282837>

Arrival: 21 February 2025

Published: 28 April 2025

Social Sciences Studies Journal is
licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.

* Bu makale birinci yazarın Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Yüksek Lisans Programı çatısı altında kaleme aldığı lisansüstü tez çalışmasından üretilmiştir.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım ASD, İstanbul, Türkiye. ORCID: 0009-0008-0122-7078.

² Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Sanat Bölümü, İstanbul, Türkiye, ORCID:0000-0002-1373-7234.

Guerrilla Girls, sanatın her alanında cinsiyet ve ırksal ayrımcılığı duyurmayı amaçlayan dikkat çekici görseller ve istatistiklere dayalı eserler üreten anonim aktivist bir kolektiftir. Kesişimsel feminizme inanan grup üyeleri, eser ürettikleri 40 yıl boyunca toplumsal cinsiyet eşitliğinin her bireyin hakkı olduğunu çalışmaları doğrultusunda vurgulamışlardır. Hazırladıkları ilk afişten itibaren grafik tasarımı bu amaç etrafında, bir araç niteliğinde kullanmışlardır. İlk yıllarda tipografi temelli afişler hazırlamışlar, kışkırtıcı bir üslubu benimsemişlerdir. Bu afişleri eleştirdikleri kurumların duvarlarına yapıştıran grup üyeleri ses getirmeyi başarmıştır. Dikkat çekme unsurunu başarılı bir şekilde kullanan kolektif üyeleri, ilerleyen dönemlerde eleştirdikleri sanat kurumlarından da teklifler almışlardır. Davet aldıkları ülkelerin sanat dünyasını birçok açıdan inceleyerek yorumlamalarını hazırladıkları afişler doğrultusunda kurumların duvarlarında eleştirme fırsatı bulmuşlardır. Türkiye, İrlanda, Birleşik Krallık, Almanya ve Güney Kore gibi ülkeler için ürettikleri afiş çalışmaları bunlardan bazılarıdır. Kendi ülkeleri olan Amerika sınırlarını aşıp dünyadaki kadın sanatçıların durumunu inceledikleri ve örnek verilen ülkeler için yürüttükleri afiş çalışmaları grafik tasarımın nasıl aktivizme dönüştürülebileceğine dair örnek verilebilir. Farklı ülkelerin sanat ve politik durumu adına önemli istatistikleri barındırmaları ve yorumlamalarda bulundukları bu afiş çalışmalarında, farklı ülkelerde toplumsal cinsiyet kavramının ne durumda olduğunu göstermektedir.

Çalışma bağlamında, yukarıda verilen ülkeler adına yapılan afişler, grafik tasarım açısından incelenmiş; arka plan, merkezi kompozisyon ve tipografi gibi unsurlar etrafında birbirine uyumlu eserler seçilmeye çalışılmıştır. Seçilen dört afiş çalışmada ülkenin kültürel öğelerinin yerleştirilmesiyle alt metin desteklenirken, diğer bir eserde söylemek istedikleri bağlamı destekleyecek imaj kullanmışlardır. Eserler Guerrilla Girls'ün yıllar içerisinde imzaları haline getirdikleri doğrudan mesaj içeren ironik dili barındırırken, izleyiciyle etkileşimli afişlerde üretmişlerdir. Bu çalışmalar feminist grafik tasarım adına önemli çalışmalar olarak değerlendirilebilir. Araştırma yöntemi olarak literatür taraması ve görsel analiz teknikleri kullanılmış, internet üzerinden gerçekleştirilen görsel literatür taramasıyla seçilen eserler bu çerçevede incelenmiştir. Tipografi, renk kullanımı ve ironi unsurunun nasıl ele alındığı incelendiğinde, Guerrilla Girls'ün grafik tasarım aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ne şekilde görünür kılmayı amaçladıkları ortaya konmaya çalışılmıştır.

TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI

Bireylerin belirli rolleri, davranışları ve beklentileri karşılmasıyla ilişkilendirilen cinsiyet kimliğini ifade eder. Biyolojik cinsiyet ile karıştırılmaması gereken toplumsal cinsiyet kavramı, bireyin yetiştiği kültür ve sosyal çevrelerce şekillenmektedir. Çoğu toplum, bireyi doğduğu günden itibaren süregelen cinsiyet kalıplarına uygun şekilde sosyalleştirir ve bu roller yaşam boyunca farklı şekillerde kendini gösterebilir. Yeni doğan bir bebek için ebeveynlerin davranışları, roller örgüsünün oluşturulduğu ilk adımlardan biri olduğu söylenebilir. Çocukları cinsiyetlerine göre sevmeye biçimleri dahi uygun bulunan veya bulunmayan davranışlar etrafında şekillenir (Yılmaz, 2018). Devamında bireylerin nasıl davranması, giyinmesi, konuşması veya etkileşimde bulunması gibi beklentiler toplum tarafından kişiye öğretilir. Örneğin, birçok toplumda kadınlardan daha nazik ve duygusal olmaları beklenirken, erkeklerden daha güçlü ve bağımsız olmaları beklenebilir. Toplumun beklentileri, bireylerin meslek seçimlerinden, aile içindeki rollerine kadar geniş bir yelpazede kendisini gösterebilir. Bu noktada toplumsal cinsiyet farklılıkları oluşabilir ve bu durum kalıplaşmış yargıları beraberinde getirir. Franzoi'e (1996) göre toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, "Toplumun, bir grup olarak kadınların ve bir grup olarak erkeklerin göstermelerini beklediği özelliklerdir." şeklinde tanımlar (Dökmen, 2012). Bu durumda yargıların olumsuz getirileri toplum tarafından anlaşılmalı ve bu konudaki farkındalığın artırılması, toplumdaki her bireyin eşit bir şekilde ilerleyebilmesi açısından önemlidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin öğrenilmesi ve görünürliğünün artırılması, feminist perspektifli sosyoloji için de önemlidir (Uğurlu, 2013). Feminizmin temel amacıyla paralel olan toplumsal cinsiyet eşitliği, her bireyin eşit haklara, fırsatlara ve değerlere sahip olduğu bir toplum oluşturmaktır. Feminizm terimini ilk kez 1872'de kadın haklarını betimlemek için kullanan Fransız yazar Alexandre Dumas olmuştur (Arat, 2010). Feminist hareketler sayesinde toplumsal cinsiyet eşitliği yıllar içerisinde pozitif yönde ilerlese de sadece öznesi olduğu kadınların haklarını savunmakla kalmayarak ilerleyen süreçlerde cinsiyet temelli her türlü ayrımcılığa karşı çıkmıştır. Bazı bireylerin sandığının aksine toplumsal cinsiyet eşitliği, tüm cinsiyet kimliklerinin biyolojik olarak eşit olduğu anlamını savunmaz; söz konusu kimliklerin arasındaki insanlık onuru ve hakları açısından eşit olmaları gerektiğini vurgular. Bu yüzden cinsiyet eşitliği anlayışının yaygınlaşması, dezavantajlı bireylerin özgürleşmesi, kendilerini ifade edebilmeleri ve gerçekleştirmeleri adına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda cinsiyet temelli problemlerin çözülmesi, eşit bireylerin yaşadığı kapsayıcı bir toplum oluşturmak için atılacak adımlara yön verme konusunda benimsenmesi gereken bir kavram olmuştur. Toplumun dönüşümünü destekleyecek adımlar atılmasına rağmen normların ve süre gelmiş düşüncelerin hızla değişmeyeceği unutulmamalıdır. Bireylerden belirli kalıp davranışları sergilemeleri beklenmeye devam edebilir. Bu beklentiler topluma ve kültüre göre değişiklik gösterebilir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadınlar

Kadınların yaşamlarının her alanına dokunan bu kavram, eşitlik isteğinin neden bu kadar kritik olduğunu göstermektedir. Feminizmin ana amacı olan eşitlik mücadelesi, hızlı bir sürede karşılık bulmasa da zaman içerisinde kısmen kazanımlar elde etmiştir. Kadın hakları hem uzun sürede hem de farklı açılımları barındırdığı için kronolojik bir sıralamaya ihtiyaç duymuştur (Aykut & Pala, 2022). Bu yıllar dört dalga hareketi üzerinden anlatılır. Birinci dalga feminizm olarak anlatılan dönem, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Özellikle kadınların oy hakkı mücadelesiyle erkeklerle eşit birer yurttaş olmalarını, temel hak ve özgürlüklerine dair mücadelelerini kapsamaktadır (Erkan, 2019). Kısmen kazanım elde eden kadınlar, 1960'larda daha geniş sosyal ve kültürel konulara odaklanmışlardır. İkinci dalga feminizm olarak adlandırılan bu dönem, eşit iş fırsatları ve maaş, cinsel özgürlük, aile içi şiddet gibi konuları gündeme taşımıştır. Üçüncü dalga feminizm, kimlik politikaları, cinsiyet çeşitliliği, ırksal ve etnik çeşitlilik gibi konulara odaklanmış, kadınların deneyimlerinin çeşitliliğini ve farklı kimliklerin kesişimini vurgulamış, biseksüel ve trans kimlikleri konusundaki artan farkındalıklar vurgulanmıştır (Aykut & Pala, 2022). Bu dönemde ortaya çıkmış ve hala devam eden feminist sanat kolektifi Guerrilla Girls, önemli bir figür haline yıllar içerisinde gelecektir. 2010'lar ile devam eden kadınların hak talepleri, medya ve sosyal ağlar aracılığıyla şekillenmiştir. Dördüncü dalga feminizm; cinsiyet eşitliği, beden olumlama ve kadınların güçlenmesi gibi konuları içerir. Bu dönem farklı ülkelerde farklı konu başlıklarıyla değerlendirilmeye devam etmektedir.

SANATTA KADIN ETKİLEŞİMİ

Dünya toplumlarında egemen olan ataerkil yapı sebebiyle kadınlar tarih boyunca birçok alanda cinsiyet ayrımcılığıyla mücadele etmişlerdir. Bu alanlardan biri de sanat olmuştur. Sanat tarihine bakıldığında kadınlar hep var olmuşlardır. Fakat sanat kadınların görsel olarak kullanıldığı, sanatçı olarak yer bulamadıkları bir alan halindedir (Köse & Şahan, 2021). Kadın figürü sadece erkek sanatçıların yansıttığı kadar sanatta görüldüğü söylenebilir. Bu yok sayıcı bakış açısının temel sebebi, Demirtaş'a (2019) göre cinsiyet eşitsizliği, kadına toplumsal olarak biçilen roller, dönemin sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi şartları olarak açıklamıştır. Sanat tarihçilerinin “erkek bakışı” (Male Gaze) olarak adlandırdıkları, sanat ve yıllar içerisinde medya ile kadınların sadece görsel nesne olarak yer bulabildikleri, erkek sanatçıların bakış açılarından sunulmalarını ifade eden bir kavramdır. Sanatın pek çok alanında görülebilecek olan kavram, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını pekiştirmektedir.

19. yüzyıl baskılarından dolayı, Yüksek Sanat (High-Art) içerisinde bulunan resim, heykel, mimari ve performans gibi alanlarda kadın sanatçı sayısı yok denecek kadar azdır. Kadınların ürettiği eserlerin çoğu sanat olarak görülmemiş, yüksek ve düşük sanat kriterleri üzerinden değerlendirilmiştir. Kadın sanatçıları için sanat kavramı geçici bir meziyet olarak görülmüş, erkeğin kontrolünde ve onun izin verdiği şekilde ilerleyebilmiştir (Çırak, 2021). Kadın sanatçıların daha çok bulundurulduğu dokuma ve nakış gibi alanlar ise düşünme gerektirmeyen işler olarak görülmüştür. Linda Nochlin, 1971 yılında “Neden Hiç Büyük Kadın Sanatçı Yok?” adlı makalesinde tarihte kadın sanatçıların olmayışını, kadınların erkekler kadar yetenekli olmadıklarından kaynaklı değil, erkekler kadar olanaklar sağlanmadığı için var olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca kadın sanatçıların eşit şartlarda sanat eğitimi alamayışlarından ve sanat üretseler dahi dikkate alınmadığından, sergileyebilecekleri mekânların bulunmamasından kaynaklı kadın sanatçıların var olamadığından bahsetmektedir (Nochlin, 1971). Her sanatçının üretken ve yaratıcı olmasını etkileyen özgürlük alanı sadece bir tarafa tanınırsa diğer tarafta sınırlılıklar yaratılmış olunur. Bu tarz üstünlük kurulmuş dönemlerde kadın sanatçıların içerisinde büyük kadın sanatçı çıkmasını beklemek ise tezatlık yaratmış olur.

Yüksek sanat olarak adlandırılan alanlarda üretim yapmak isteyen kadın sanatçıları ise eserlerin değer görmesi için erkek sanatçıların onayına veya erkek sanatçıların ailelerinden olmak gibi engellerle karşılaşmışlardır. Ancak ilerleyen dönemlerde sanatçı ailelerden gelmeyen kadın sanatçıların sayısı da artmıştır (İpek, 2019). Kadın kimlikleri sebebiyle ürettikleri eserleri yok sayılan kadınların bilinç ve eğitim düzeyi yükseldikçe, kitlesel bir harekete dönüşen hak arayışı süreci başlamıştır. Bu farkındalığın kazanılmasındaki etmenlerden biri olan feminist hareketler, sanatta birçok değişime ön ayak olmuştur. Sanat eğitimi, küratörlük ve sanat eleştirisi alanlarında daha fazla kadının yer alması, kadın sanatçıların desteklenmesi ve eserlerinin görünürlüğünün artırılması sanatta kadınların eşitliği için önemlidir.

Feminist Sanat Hareketleri

Kadınların geri planda tutulma durumu sanat öğreniminden itibaren başlamış, akademiler kadın sanatçıları kabul etmemişlerdir. Varlıklı ve etkili kişilerce desteklenen bazı kadın sanatçıları dahi akademilerdeki bu durumu değiştirememişlerdir (Keser, 2013). 18. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, kadın sanatçıları akademilerce kabul görmemiş, uzun süre bu durum devam etmiştir. 1960'lara gelindiğinde yükselen feminist sanat hareketleri, Linda Nochlin'in

“Neden Büyük Kadın Sanatçılar Yok?” adlı makalesi ile ses getirmiş, kadın sanatçıların tarih boyunca maruz kaldıkları dışlanmayı ve erkek egemen sanat tarihinin yapısını eleştirilmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu hareketlerin etkisiyle 20. yüzyılda kadın sanatçıların daha fazla tanınmaya başlandığı bir sanat ortamı oluşmuştur. Kadın sanatçılar ele aldıkları konular ile sanat dünyasında ve toplumda karşılaştıkları ayrımcılığı, cinsiyet kalıp yargılarını, sosyal, politik ve ekonomik konumlarını eleştirmiş ve bu konulara dikkat çekilmesini sağlamışlardır. Sanatı bir protesto aracı olarak kullanmışlardır (Reka, 2021). 1970’lere gelindiğinde çeşitli kadın sanatçılar örgütlenmeye başlamışlardır. İlerleyen zamanlarda Sheila Levrant de Bretteville ve Guerrilla Girls gibi kadın sanatçılar, performans, fotoğrafçılık, enstalasyon ve grafik tasarım gibi çeşitli disiplinlerde etkili işler üretirken protestolarına sanatlarıyla sunmuşlardır. Feminist sanat hareketleri ikinci dalga döneminden itibaren ivme kazanmış, günümüze kadar etkisini sürdürmeye devam etmektedir. O dönemde temsiliyet problemlerini gündeme getiren kadın sanatçıların aktivist tutumları sayesinde, günümüzde kadın sanatçılar kişisel arzuları ile sanat üretmekte ve bu sayede sanat dünyasının her alanında önemli rolleri üstlenebilmelerine katkı sağlamıştır.

GRAFİK TASARIMDA FEMİNİZMİN İZLERİ

Feminizm üzerine düşünce üreten ilk aydınlardan olan Olympe de Gouge, Fransız Devrimi ile 1789’da Fransız Ulusal Meclisinde okunan Erkek ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’nin yalnızca erkeği özne alması sebebiyle, 1791 yılında Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’ni bir el broşürü olarak yayımlamıştır. Feminizme dair insanlık tarihindeki ilk kadın hakları bildirgesi olması açısından büyük bir öneme sahiptir. Dönemin anlayışına karşı tutumu radikal kaldığı için 1793’de tutuklanmış ve fikirleri sebebiyle giyotinle idam edilmiştir (Tunç, 2014). Kadınlar bu dönemden itibaren siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan eşitliklerini aramaya başlamışlardır. Bu hareket ise bir fikri kitlelere aktarmanın güçlü yollarından biri olan grafik tasarımda bulunmuştur. O yıllarda grafiksel unsurlarda kadın figürü; anne, ev hanımı ve ahlak kavramı üzerinden işlenirken, feminizm ile birlikte iş hayatına katılan kadın, figür olarak grafiksel unsurlarda artık çalışan ve kendi ayakları üzerinde duran güçlü kadın figürüne evrilerek görselleştirilmeye başlanmıştır.

1960’larla yükselen feminizm ile paralel olarak, grafik tasarım dünyasında da kadın tasarımcıların etki alanlarının artması devam etmiştir. Amerikan grafik tasarım sahnesinde genç tasarımcı olarak kendine yer edinmeye çalışan Sheila Levrant de Bretteville’in 1970’lerden itibaren feminist düşüncelerini sanatına yansıtmıştır. 1973 yılında ikinci dalga feminist faaliyetlerin sürdürüldüğü dönemde kadın temelli sanatı geliştirmek için Woman’s Building çalışmasının öncü kurucularındandır. Kadınlar Binası olarak Türkçeye çevrilen enstalasyon çalışması, feminist sanatçılar tarafından camiadaki tüm kadınlar için yaratılmış kapsayıcı ve güvenli bir alandır (The Art Story Contributors, 2017). Bu sanat ve eğitim merkezi kurulduğu dönemlerde kadınlardan oldukça destek görmesine rağmen erkekler tarafından desteklenmenin ötesinde şiddetle karşı çıkmıştır. Çokça eleştiri alan faaliyet, bazı Amerikan Temsilciler Meclisi üyeleri tarafından yapılan sanatsal çalışmalar pornografik ölümcül sanat olarak değerlendirilmiştir (Kozak, 2016).

Eski bir grafik tasarımcı olarak reklam imgelerini ve dilini kendine göre uyarlayıp yeniden üreten Barbara Kruger ise kitle iletişim araçlarının yaymakta olduğu cinsiyet ayrımcı tavrı eleştirmiştir. Dergi ve gazetelerden seçtiği hazır imgeleri, verdikleri mesajlar yerine kendi vermek istediği mesaja yönelik bir kompozisyona dönüştüren Kruger, toplumda özellikle kadınların arzularını şekillendiren söylemleri açığa vurmayı amaçlamıştır. Erkek bakışının şekillendirdiği bu grafik tasarım unsurlarında, kadınların haklarını sorgulamıştır.

Kamusal Alanda Feminist Sanat

Kamusal alanda sanat, toplum tarafından görülebilen alanlarda sergilenen sanat eserlerini kapsar. Sadece toplum ile iletişim kurmayı, sosyal ve kültürel mesajlar iletmeyi amaçlamaz; çevreyi güzelleştirmek adına da sanatçılardan destek alınabilir. Geçmişe bakıldığında kamusal alanlarda sanatını gösterebilen erkek sanatçıların çoğunlukta olması, çoğu sanat alanındaki durumdan farksızdır. Kadın sanatçılarda yer edinebilmek için bazı adımlar atmış, kamusal alanları seslerini duyuracak bir platform olarak kullanmışlardır (Nochlin, 1971). Protestolarla başlayan bu duruma karşı duruş, feminist sanat ile açık ve erişilebilir alanlarda sanatsal müdahaleler desteklenmiştir. Özellikle Guerrilla Girls, sanat dünyasındaki cinsiyet ayrımcılığına dikkat çekmek için kamusal alanlara afişler ve billboardları kullanarak farkındalık yaratmışlardır. Grup ilk afişlerini New York’un sokaklarına yapıştırmış ve insanların görmesini sağlamışlardır. Afişlerindeki ortak nokta sokakta görmezden gelinemeyecek kadar büyük boyutlarda grafiksel öğeler kullanmış olmalarıdır. Bu sayede anlatmak istedikleri konuları, insanların kolaylıkla dikkatini çekerek aktarmışlardır (Art21, 2023).

Aynı dönemde Barbara Kruger, kamusal alanlarda sergilenen tipografik afişleri ile toplumsal sorunlara eserlerinde yer veren bir sanatçı olmuştur. 1989 yılında Washington’da kürtaj yanlısı bir yürüyüşe karşı hazırladığı “Untitled (Your body is a battleground)” çalışmasında kullandığı sloganı, 1990 yılında yeniden yorumlamıştır. Kürtaj karşıtı bir organizasyonun afişinin yer aldığı billboard’un yanına, kendi afişini yerleştirerek (Şekil 1) sanat aracılığıyla

beden üzerinde kurulan politikalara karşıt bir duruş sergilemiştir (Soley, 2022). Kadın sanatçıların kamusal alanlardaki bu aktivist tutumları, gelecek kadın sanatçıların önlerinin açılması adına fayda sağlamıştır. Feminist sanatı hem bireysel hem de kolektif deneyimler ile ele alarak, kadınların karşılaştığı zorlukları toplumun fark etmesini istemişler, feminist sanatın etkisini kamusal alanda da görünür kılarak bu değişimi pekiştirmişlerdir.

Şekil 1: Barbara Kruger, Your body is a battleground (Bedenin bir savaş alanı) ile kürtaj karşıtı reklam panosu, 1990.

Kaynak: Pera Müzesi

FEMİNİST SANATÇI KOLEKTİFİ: GUERRILLA GIRLS

1984 yılında New York'taki Modern Sanat Müzesi'nde düzenlenen büyük bir sergide, 169 sanatçı yer alırken sadece %17'sinin kadın sanatçı olması, sanat dünyasının beyaz erkek sanatçılar etrafında şekillendiğini ortaya koymuştu. Bazı kadın sanatçılar neden kimsenin bunu sorgulamadığını düşünmüşlerdir. Kolektifin ilk üyelerinden olan kadın sanatçılar ilk afişlerini yapma fikrinin, insanların sanat dünyasındaki dengesiz durumu öğrendiklerinde ne tepki vereceklerini merak ettikleri olduğunu belirtir (Tate, 2018). Grubun hala aktif üyeleri olan Käthe ve Frida ilk afişlerini beraber tasarlamışlardır. Koleksiyonlarında %10'dan az kadın sanatçıya yer veren ve hiç kadın sanatçıya yer vermeyen galerilerde eserlerinin sergilenmesine izin veren erkek sanatçıları listeleyerek, New York'un birçok noktasına asmışlardır (Art21, 2023). İkili bu şekilde kadınları geri plana atan müze ve galerilerin istatistiklerini vererek kurumları doğrudan eleştirmişlerdir.

Afişleri tasarlarken takındıkları tavır, yaratmak istedikleri ortamı hazırlamış ve insanların dikkatini çekmiştir. İnsanların sanat dünyasındaki adil olmayan sistemi gözlerinin önlerinde olmalarına rağmen inanmadıklarını belirten grup üyeleri, istatistiksel veriler sunduklarında dikkate alınmışlardır. Beyaz erkekler hariç kadın sanatçıların ve azınlıkların maruz kaldığı ayrımcılığı eleştirmek için yapabilecekleri tek şeyin onunla dalga geçmekten yatacağını ifade eden kolektif, bu unsuru kışkırtıcı bir şekilde sürdürmeye devam etmektedir.

Şekil 2: Guerrilla Girls, "GUERRILLA GIRLS: REINVENTING THE 'F' WORD: FEMINISM" 2025

Kaynak: Guerrilla Girls Website

Grubun anonim olması kişisel biyografilerine değil, yaratmak istedikleri farkındalığı odağa almıştır. Gruptaki kadın sanatçılar goril maskeleri takarak (Şekil 2), önemli kadın sanatçıların adlarını kullanmaktadırlar. Bu sayede afişlerini yasak olsa dahi şehrin her yerine yapıştırabilmişlerdir. Guerrilla Girls, kamusal alanlara eserlerini gayrimeşru olarak her yere yapıştırırsa da yaptıkları eserler sayesinde kitle oluşturmuşlar ve zamanla eleştirdikleri kurumlardan davet almışlardır. Grup eleştirilerini bu sefer onların duvarlarında dile getirmeye başlamıştır. Birçok insan müzeleri eleştirmelerine rağmen çalışmalarını orada sergilemelerini eleştirmiştir. Fakat bu durum benimsedikleri ironik dil ile paraleldir. Bu eleştiriye bir grup üyesi şu şekilde açıklamıştır; “Kurumları kendi duvarlarında eleştirmeyi seviyoruz. Gerçekten bu çok eğlenceli. Dünyanın her yerine seyahat ediyoruz ve temel mesajımız şu: Kurumlarda gördüklerinizi sorgulayın, o şeyin neden gösterildiğini, oraya nasıl geldiğini düşünmelisiniz.” (Tate, 2018).

Guerrilla Girls, 1985'te New York'taki protestodan doğmalarından bu yana geçen 40 yılda, dünyada gerçek bir değişim yaratmak adına işler üretmişlerdir. Yaptıkları işler sayesinde sanat dünyasındaki kadın sanatçıların ve beyaz olmayan insanların, sanat dünyası ve toplumda dışlanmalarına karşı çıkmışlardır. Dünya toplumlarının genelinde ortaya çıkan eşitliksizliklere ve herkesin başarıya ulaşabileceği bir alan yaratılması adına, kamu algısını şekillendirmeye yönelik aktivist tutumlarına devam etmektedirler (Blankenship, 2018). Hazırladıkları eserlerde cinsiyet eşitsizliklerinin ötesinde ırksal eşitsizlikleri ve diğer politik sorunları da barındıran çalışmaları ile kitlelere ulaşmışlardır (Cordova, 2021). Kolektifin etkisi günümüzde de devam ederken, sanat dünyasında bireylerin eşitsizliği temelli çeşitli konularda çalışmalar üretmeye ve bunların sesi olmaya devam etmektedirler.

2000'lerden itibaren feminist hareketlerin küreselleşmesi ile birlikte yalnızca Amerika'da değil, Avrupa ve diğer kıtalardaki sanat kurumlarını da eleştirmek için bienal ve müzeler aracılığıyla afişler hazırlamışlardır. Yaptıkları işler ile dönemin sanat dünyası hakkında birçok ülkenin toplumunu bilinçlendirmişlerdir. Grafik tasarım aracıyla kamusal alanların gücünü, günümüzde hala önemli bir aktivizm unsuru olarak kullanmaktadırlar.

“The Future For Turkish Women Artists” İncelemesi

Guerrilla Girls, Ekim 2006'da İstanbul Modern Sanat Müzesi'ndeki Venedik-İstanbul sergisinde, altı adet büyük boy afiş ve Türk kadın sanatçıları ele aldıkları “THE FUTURE FOR TURKISH WOMEN ARTISTS” adlı afiş (Şekil 3) ile yer almışlardır. Küratörlüğünü Rosa Martinez'in yaptığı sergide, katılan sanatçıların çalışmaları genellikle başkaldırı mesajları barındırmıştır (İstanbul Modern Sanat Müzesi, 2006). Buna uygun olarak kolektif, önceki çalışmalarına da bağlı kaldıkları istatistiklerle, Türk kadın sanatçıların sanat ortamlarındaki görünürliğini ele almışlardır (Guerrilla Girls, 2006). Kolektif üyelerinden biri bu süreçte İstanbul'u ziyaret etmiş ve Radikal gazetesinde yayınlanan söyleşide çalışma hakkında şunları belirtmiştir; “Türkiye'deki kadın sanatçıların Avrupa'dakilere göre çok daha iyi koşullarının olduğu zamanlar olmuş. Tabii bu arada Türk kahvesi ve falını keşfetmek müthişti. Bunu öğrenince 'Tamam işte bu' dedik.” (Vargı, 2006).

Şekil 3: Guerrilla Girls, “The Future for Turkish Women Artists” 2006

Kaynak: Guerrilla Girls Website

Afişin merkezine konumlandırılan kahve fincanının içerisinde, Türk kadın sanatçıların durumu hakkında edindikleri bilgileri simgeleyecek basit ikonların yerleştirilmesi, Türk kahve falında kadınların durumunun görüldüğünü vurgulamaktadır. Türk kahve falının telve ile yorumlanmasına yönelik bir metafor oluşturulmuştur. Bu simgeler sarı renkli oklar ile dairesel bir şekilde etrafa yerleştirilen metinler ile desteklenmektedir. İzleyicinin odağını fincandan telveye ve oklar ile metinlere kaydırılması, grubun bilinçle yaptığı bir yönlendirmedir.

Metinlerde bazı galeri ve müzelerdeki istatistikler ele alınırken, diğer bir metinde İstanbul'daki galerilerde sergilenen eserlerin %40'ının kadınlara ait olduğu ve Türk kadın sanatçıların Avrupa ve ABD'deki kadın sanatçılardan daha iyi bir durumda olduğu vurgulanmıştır (Kınam, 2021). Büyük ve kalın harflerle yazılan afişin başlığı, alt metinlerde daha küçük ama okunaklı bir devamlılık ile devam etmektedir. Falları yorumladıkları başlıklardaki etnik font tercihi, falın gelenekselliğine atıf olduğu söylenebilir. Renk paleti ise grubun sıkça kullandığı pembe arka plan ve kontrast yakalayacak sarı renklerden oluşmaktadır. Afiş çalışması, Whitney Amerikan Sanat Müzesi'nin koleksiyonunda yer almaya devam etmektedir.

“Let's Toast Irish Art, Lads!” İncelemesi

2009 yılında İrlanda sanatındaki cinsiyet eşitsizliğini eleştirmek ve farkındalık yaratmak adına oluşturulan "LET'S TOAST IRISH ART, LADS!" adlı afiş çalışması (Şekil 4), İrlanda'daki müze, sergi, akademi, bienal gibi kurumlarda kadın temsiliyetinin yeterince olmadığını vurgulamaktadır. Bu durumu kendi üslupları olan mizahi bir dille aktaran grup, erkeklerin sanat alanlarında kutlanırken, kadın sanatçıların geri planda bırakıldığını vurguladıkları bir çalışma hazırlamışlardır.

Şekil 4: Guerrilla Girls, “Let's Toast Irish Art, Lads (Pssst: Not So Fast, Lasses)” 2010

Kaynak: Whitney Museum of American Art

“İRLANDA SANATINA KADEH KALDIRALIM, BEYLER! (ŞŞŞŞ: O KADAR DA HIZLI DEĞİL, HANIMLAR!” olarak Türkçeye çevrilebilecek başlık, sanat dünyasındaki erkeklerin kutlanmasına doğrudan bir eleştiri barındıran niteliktedir. Çalışma genellikle siyah, beyaz, neon pembe gibi grubun sıkça kullandığı çarpıcı renkler tercih edilmiştir. Afişte dengelenen siyah beyaz kontrastı, eserin etkisini artırarak mesajın net bir şekilde iletilmesini sağlar. Neon pembe ise dikkat çekilmesi gereken metinlerde kullanılmış, sanat dünyasındaki eşitsizliğe karşı duyulan isyan duygusunun palettteki rengi olmuştur. Hiciv unsuru olarak kullandıkları cümleler siyah, dikkat çekilmesi ve asıl anlatmak istedikleri yerleri neon pembe olarak kullanan kolektif, o renkteki metinlerin atlanılmaması gereken detaylar olduğu vurgusunu renkle de vurgulamışlardır. Afişteki denge durumu, başlıkta büyük punto ve kalın font kullanılmasına, alt başlıklar ve istatistiklerde ise daha küçük puntolarla sürdürülmüştür. Grubun grafik tasarım unsurlarını bilinçli kullanabilmesi sayesinde vermek istedikleri mesaj doğrudan iletilir.

Afişin tam ortasına konumlandırılan İrlanda'ya özgü siyah bir bira olan Guinness, İrlanda kültürüne doğrudan bir referans olması adına yerleştirilmiştir. Bu kültürel gönderme, grubun birçok kez çalışmalarında kullandığı bir dildir. Büyük Guinness bardağı, İrlanda sanat dünyasındaki erkek çoğunluğunun sembolü olarak kullanılmıştır. Yanındaki küçük shot bardağı ise kadınların bu büyüklük karşısında ne kadar yetersiz kaldıklarının görselleştirilmiş bir halidir. Bu sembolizmi pekiştirecek metinler ise görselin etrafına hiyerarşik bir düzen ile yerleştirilmiştir. “Müze koleksiyonlarınız erkeksi olsun.” “Kişisel müze sergileriniz maço olsun.” “Sanat okullarınız harem olsun.” gibi cümlelerle alay ederken kullandıkları ton iğneleyicidir. Devam eden açıklamalarda eleştirdikleri durumları açıklamışlar ve istatistikleri sunmuşlardır. Eser, birçok prestijli kurumun koleksiyonlarında da sergilenmektedir.

“Are There More Naked Women Than Women Artists In UK Museums?” İncelemesi

The Male Graze projesi kapsamında duyuru niteliğinde kamusal alanlarda yer alan eser, 2021 yılında Art Night etkinliği için grubun Birleşik Krallık'ta gerçekleştirdiği geniş çaplı bir billboard çalışmasıdır (Şekil 5). Çalışma, sanat dünyasındaki erkek bakış açısını ve eşitsizliklerini eleştirdikleri diğer bir sorgulama olmuştur. Proje kapsamında "Birleşik Krallık müzelerinde çıplak kadın sayısı, kadın sanatçıların sayısından fazla mı?" sorusunu

içeren afiş çalışması 11 farklı şehirde sergilenmiştir (Guerrilla Girls, 2021). Sorulan sorunun devamında izleyicileri sevdikleri müzeyi ziyaret etmelerini, müzede sergilenen eserlerdeki çıplak kadın sayısı, sergilenen eserlerde kadın sanatçıların sayılarını kaydetmelerini ve bulguları proje için hazırlanan themalegraze.com'a girmeleri adına yönlendirme ile devam etmiştir. Özel olarak oluşturulan bu web sitesinde, sanat dünyasında ünlenmiş ve yer edinmiş erkek sanatçıların kötü davranışlarını ve çevrelerindeki kadınların maruz kaldığı ayrımcılığı derinlemesine inceledikleri bir platform haline getirmişlerdir (Kelly, 2021). Diğer işlerinden farklı olarak bu projenin kamusal alanlarda yer almasının amacı izleyiciyi doğrudan problemin içine çekerek interaktif bir sorgulamaya teşvik etmesidir. Sorudaki karşılaştırma ironik ve düşündürücü olduğu için, sanat dünyasının cinsiyetçi yönüne mizahi bir eleştiri getirirken, insanlara bu dengesizliğin var olduğu için karşılaştırma yapıldığı düşüncesini uyandırabilir.

Şekil 5: Guerrilla Girls, “Are There More Naked Women Than Women Artists In Uk Museums?” 2021

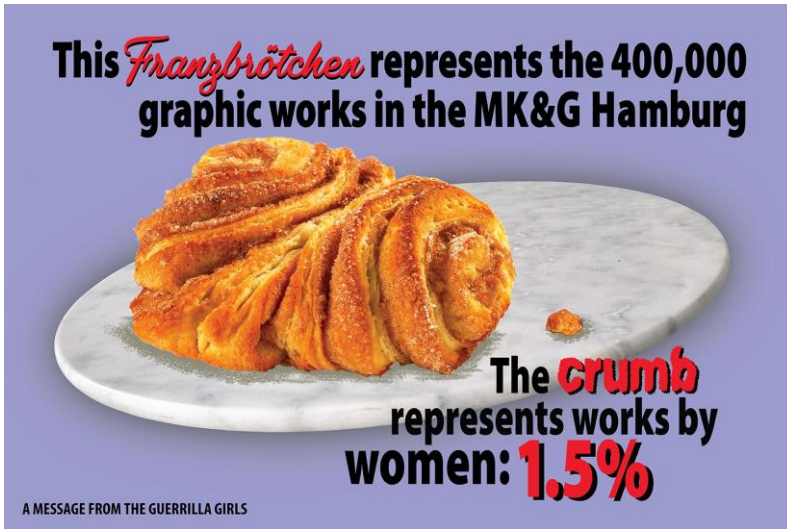
Kaynak: Guerrilla Girls Website

Müze koleksiyonlarında kadın sanatçıların temsili yetersizken, eserlerde çıplak kadın figürlerinin daha fazla yer bulması, sanat dünyasındaki cinsiyetçi dinamiği açığa çıkaran güçlü bir ironidir. Grubun yaptığı çalışma, feminist sanat tarihinin temel problemlerinden biri olan "kadınların obje olarak sunulması" meselesine dokunur. Devamında kampanyanın ismi olan The Male Graze ifadesi, sanat tarihçilerinin Male Gaze (Erkek Bakışı) adını verdiği, erkek sanatçılar tarafından yapılan ve kadınları erkek izleyicinin zevki için cinsel obje olarak tasvir eden Avrupa ve Amerikan sanatındaki eril, heteroseksüel bakışın tanımı olan ifadeden türetilmiştir. Bu ifadenin temeli, kadın bedeninin erkek izleyiciler için idealize edilerek sergilendiğini ve kadın figürlerinin çoğunlukla erkeklerin beğenisine hitap edecek şekilde tasvir edildiğini söyler. Sanat tarihi boyunca çoğu ünlü sanatçının erkek olması da bu kavramın sanat dünyasında ne kadar yer edindiğini gözler önüne serer (McInerney, 2021). Guerrilla Girls bu kavramdan yola çıkarak saygı duyulan erkek sanatçıların gerçek hayatlarındaki kadınlara karşı nasıl davrandıklarını incelemiştir. Bu kadınları eserlerinde tasvir etmekten fazlası bu kişilerden otlandıklarını fark etmişler ve “Male Gaze” ifadesine “R” harfi ekleyerek “Graze” kelimesi ile projeye boyut kazandırmışlardır (Guerrilla Girls, 2021).

Afişte izleyiciye yönlendirilen sorunun çarpıcılığı kullanılan renkler ile desteklenmiştir. Sarı renk siyah arka planla kontrastlık yakalanmış, etrafına yapılan kırmızı vurgu ile metnin anlamı ve dikkat çekiciliği pekiştirilmiştir. Grubun tipik tipografi dili olan büyük sans-serif yazı ile kullandıkları basit metin, grubun imza anlatımını yansıtır. Metinler arası hiyerarşik düzenleme, izleyenin önce ana soruyu okumasını ardından detaydaki yönlendirmeyi okumasını sağlar. Metinlerin etrafındaki negatif alan, okuyucunun dikkatinin merkezdeki soruya çekilmesini sağlamaktadır. Devamında metinleri ve anlatmak istedikleri durumu destekleyen çıplak kadınların bulunduğu eserleri yerleştiren kolektif, görsel tasarımın basit ama etkili bir şekilde nasıl kullanılabileceğine dair başarılı bir örnek sunmuştur.

“The Crumb Represents Works By Women: 1.5%” İncelemesi

2023 yılında MK&G Hamburg'da başlayacak “THE F*WORD: Guerrilla Girls and Feminist Graphic Design” adlı sergi, kolektifin çalışmalarını temel alacak bir grup sergisidir (Museum für Kunst und Gewerbe Hamburg, 2023). Serginin bulunduğu müzeye özgü bir eser üretmek isteyen kolektif, müzenin koleksiyonlarına göz atmış ve müzedeki grafik eserler arasında kadın sanatçıların eserlerinin yok denecek kadar az olması dikkatlerini çekmiştir. Bu düşük temsili kendi özgün tarzlarıyla eleştirecek bir çalışma hazırlamışlardır.

Şekil 6: Guerrilla Girls, "The Crumb Represents Work by Women: 1.5% Poster" 2023

Kaynak: Guerrilla Girls Website

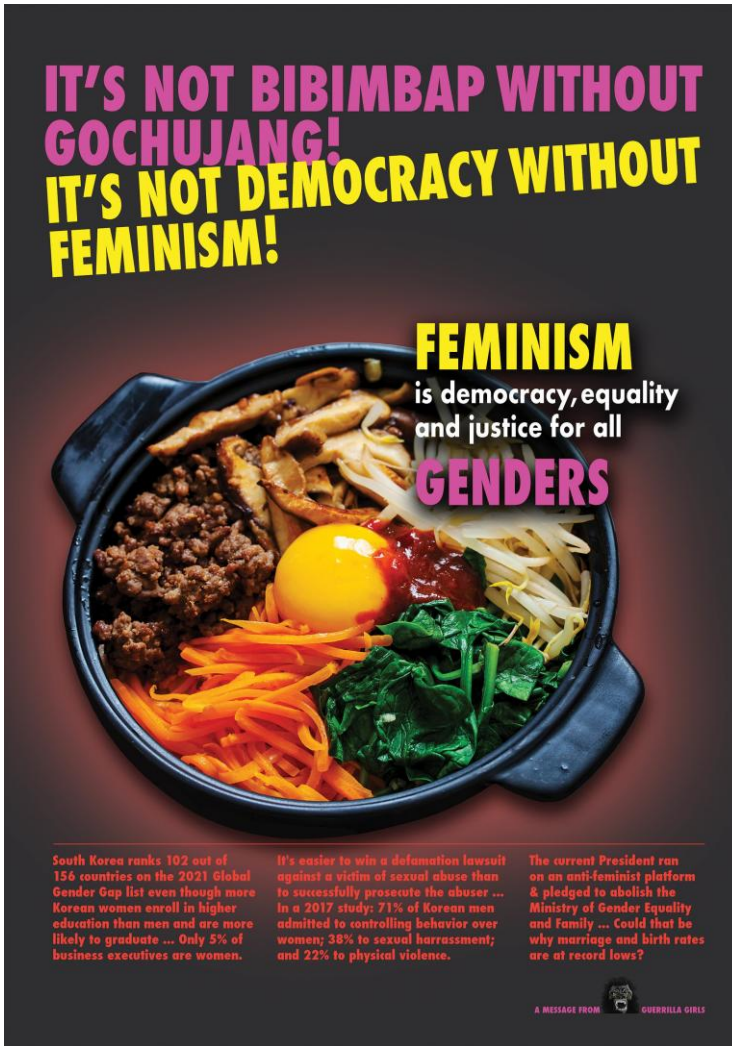
Yapılan afiş çalışmasında (Şekil 6) müzenin bulunduğu Hamburg şehrine özgü olan Franzbrötchen adlı tarçınlı çöreği ana merkeze konumlandırmışlardır. Bu büyük çörek müzedeki 400.000 grafik eseri temsil ederken, yanında görülen küçük kırıntı müze koleksiyonundaki kadın grafik tasarımcıları eserlerinin yalnızca %1,5'lik kesimini temsil eder (Guerrilla Girls, 2023). Kullanılan bu büyük çörek ve kırıntı, kadın grafik tasarımcılarının müze koleksiyonlarındaki oransal azlığını çarpıcı ve net bir görsel metaforla işlemişlerdir.

Görsel metafora ek olarak grubun tipografileri kullanım şekli doğrudan bir üslupla olmuştur. Kolektifin renk paletinde sıklıkla kullandığı lila arka plan ve üzerine büyük puntolarla yazılmış siyah renkli metinler kontrastlık yaratarak mesajın net ve çarpıcı bir şekilde iletilmesini sağlamaktadır. Görselin yanındaki "kırıntı" ve "1.5%" ifadesi kırmızı renk ve büyük puntolarla vurgulanarak bu oranın ciddi bir fark olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.

"It's Not Democracy Without Feminism!" İncelemesi

Müzik ve dizileriyle dünya çapında popülerlik ve başarı yakalayan Güney Kore, kadın hakları konusunda yapılan uluslararası araştırmalarda geri sıralarda yer almaktadır. Güney Kore'deki bu durum birçok kadını ve araştırmacıyı, bu durumun duyurulması adına çalışmalar üretmeye ve protestolar düzenlemeye itmiştir. 2018 yılına gelindiğinde Güney Koreli kadınlar, çoğunlukla umumi tuvaletlerde kadınların gizli kameralarla kaydedilmesi olarak adlandırılan "Molka" faaliyetlerine karşı harekete geçilmesi adına sokağa çıkmışlardır. Bu protestolarda kadınlar, aralarında cumhurbaşkanı adaylarının da bulunduğu birçok kamu figürünü cinsel taciz nedeniyle protesto etmişlerdir. Her ne kadar bu protestolar düzenlendiyse de Güney Kore'deki bu sistematik davranışlar devam etmiş ve siyasetçilerle desteklenmiştir. Bu siyasetçiler gençlerin karşılaştığı sorunlara çözüm üretmek yerine cinsiyet çatışmalarını tetiklemiş, 20'li yaşlardaki erkeklere yaşadıkları sorunların, kadınların haklarını kazanmaları temelli olduğunu empoze etmişlerdir (McCurry, 2022). Bu cinsiyet eşitsizliklerini siyasetçilerin de körüklemesi ülkede yapılacak politikaların kadın hakları açısından negatif bir yönde şekillenmesine yol açmıştır. Aynı dönemlerde Amerika'da da #MeToo hareketi ortaya çıkmış, Güney Kore gerçekleşen bu protestolar ile bu hareketin Asya'daki ayağı haline gelmiştir.

2023 yılına gelindiğinde Güney Kore'de yürütülen bu sistematik tutuma karşı Guerrilla Girls, Kore'de toplumsal cinsiyet eşitliğini araştırmış ve dünya genelinde bu eşitsizliğin yaygın olduğunu gördüklerini belirtmişlerdir (Guerrilla Girls, 2023). Bunun üzerine bir afiş çalışması hazırlayan kolektif, Güney Kore'deki demokrasi ve kadın haklarının ne durumda olduğunu işlemişlerdir. Bu vurguyu Kore kültüründe önemli bir yeri olan Bibimbap yemeği ile metaforik bir şekilde ifade etmişlerdir. Bibimbap yemeği, karışık pirinç anlamına gelmektedir. Çeşitli sebzelerden ve etten oluşan yemek Gochujang sosu ile tamamlanır. Bu sos sayesinde Bibimbap yemeği klasik bir pilavdan çıkarak, Kore kültürüne özgü bir yemek olarak tanımlanmasını sağlar (Oh, 2017). Bu önemli sos, Kore'deki kadınların temsili olmuştur. Yani kolektif, Koreli kadınların hakları ve demokraside yer almadıkları bir Kore'nin tam olarak bir Kore olamayacağını ana merkezdeki görselin alt metni ile vurgulamışlardır. Bu detay başlıkta büyük puntolarla verilen cümle ile desteklenmiştir. "Gochujang Olmadan Bibimbap Olmaz! Feminizm Olmadan Demokrasi Olmaz!"

Şekil 7: Guerrilla Girls, "It's Not Democracy Without Feminism!" 2023

Kaynak: Guerrilla Girls Website

Kolektifin tasarımsal dili bu çalışmada da görülebilmektedir. Ana başlık olan yazı büyük puntolarla yazılmış tırnaksız font seçimi ve tipografinin dikkat çekiciliği renklerle desteklenmiştir. Ana başlık okuma yönü doğrultusunda sola yatırılmış en alttaki kırmızı küçük puntolarla yazılan metinlerle bir düzen halinde kullanılmıştır. Ana merkeze koyulan Bibimbap görselinin, yan üst kısmına yazılan metinde, Feminizm ve Cinsiyetler sözcüğüne vurgu yapılabilmesi adına büyük ve ana başlıkla uyumlu renkler tercih edilmiştir. En alt kırmızı ve küçük puntolarla yerleştirilen metinler, afişin arka planında Bibimbap görseline vurgu yapılması adına kullanılan kırmızı degradeye uyumlu bir renk tercih edilmiştir. Metinleri ortalanmak yerine sola yaslanması, afişin okunurluğun artırılması adına olumlu bir tercih olurken diğer metinlerde de bu düzen devam etmiştir.

Küçük kırmızı metinler kısaca Güney Kore'deki kadınların yaşadıkları ayrımcılıklar istatistiksel olarak belirtilmiştir. 2021 Küresel Cinsiyet Farkı listesinde 156 ülke arasında Güney Kore'nin 102. sırada yer aldığını belirten bir metin ile başlamaktadır. Devam eden kısımda Koreli erkeklerin %71'inin kadınlar üzerinde kontrolcü davranışlarda bulunduğunu; %38'inin cinsel tacizde bulunduğunu ve %22'sinin fiziksel şiddet uyguladıklarından bahsetmektedirler. Son metinde ise demokraside kasten yapılan anti feminist tutumlara değinmişlerdir. Şikayetlerini istatistiksel veriler doğrultusunda her zaman olduğu gibi sunmuşlardır.

SONUÇ

Toplumsal cinsiyet eşitliği, bireylerin tüm alanlarda eşit olmaları adına önemi unutulmamalı ve bu yönde kazanımlar yapılacak çalışmalarla desteklenmeye devam etmelidir. Sanat dünyasına bakıldığında, 1960'lardan itibaren gündemde olan bir kavramdır. 1985'de bu kavramı benimsemiş Guerrilla Girls, 40 yıl geçmesine rağmen bu yönde eserler üretmeye devam etmektedir. Bir sanat alanının aktivizm unsuruna dönüştürülebileceğini gösteren kolektif, yıllar içerisinde önemli bir örnek haline gelmiştir. Toplumsal dönüşümü sağlamak adına çarpıcı afişler hazırlamaları ve yaptıkları eserler sayesinde insanlarda farkındalık yaratmaları grafik tasarım sayesinde olmuştur. Kolektifin afişleri incelendiğinde ilk yıllarında yaptıkları afişlerin daha tipografi ağırlıklı olduğu söylenebilir. İlerleyen yıllarda imajlarla çalışmalarını desteklemişlerdir. Kavramsal feminizmi benimseyen grup sadece Amerika

ile sınırlı kalmayarak diğer ülkeler adına da afiş çalışmaları sürdürmüşlerdir. Kolektif birçok ülkenin politik ve sanat dünyasını dahil ettikleri çalışmalar hazırlamışlardır.

Amerika hariç beş farklı ülkenin politik ve sanat dünyasını konu edindikleri eserleri incelendiğinde, grafik tasarımı farklı ülkeler adına nasıl kullandıkları görülebilmektedir. Kendi özgün yaratıcı dillerinin ortak paydaları olan ironi, kültürel gönderme, kompozisyon düzenlemeleri, tipografi ve renk kullanımı gibi benzerlikleri olan eserler bu çalışma ile incelenmeye çalışılmıştır. Hemen hemen tüm eserlerinde olan bu düzenlemelere bağlı kalınarak, bu çalışma beş farklı ülke için hazırladıkları afiş çalışmaları etrafında incelenmiştir. İncelenen afiş çalışmalarına bakıldığında Asya'dan Avrupa'ya değişmeyen bir toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin var olduğu çıkarımı yapılabilir. Farklı dinamiklerle bireylere bu eşitsizlikler yansıtılsa da temelde aynı temsiliyet probleminin yaşandığını aktarmak istemişlerdir.

Bu eşitsizliği bazı çalışmalarında mizah unsuru ile dalga geçerek, bazen de izleyenlere doğrudan sorular yönelterek anlatmaya başvurmuşlar. Kullandıkları ironik dile istatistikleri de dahil ederek eserlerin çarpıcılığını arttırmışlardır. Bu çalışmaya dahil edilen dört afişte o ülkeyi anlatmak için yerel veya geleneksel bir öğeyi yerleştirilmiş, diğer bir afişte ise kadınların temsiliyet problemini vurgulamak adına imajlarla vurgulamışlardır. Kültürel bir öğenin kullanılması ilk bakışta hangi ülkeye dair içerik ürettiklerine dair çıkarım yapılması adına yardımcı olabilmektedir. Eserlerde mizah, istatistikler ve kullandıkları çarpıcı imajlar izleyenin dikkatini çekmeyi amaçlarken kullandıkları tipografilerde yine çarpıcı büyük ifadeler vermişlerdir. Bunun yanında kullandıkları küçük puntolarla detay bilgi sunmaları çoğu eserde görülebilmektedir. Bu detay bilgilerde insanları bilgilendirmek ve onları bir fikir değişimine iten bilgilere yer verilmektedir. Seçilen beş afişte kadınların yaşadıkları eşitsizlikleri her yönüyle anlatmalarının dışında izleyiciyi de teşvik etme amaçlandığı söylenebilir.

40 yıllık sanat yolculuklarında çoğu konuya afişleriyle dokunan kolektif, eleştirdikleri düzene karşı hala mücadeleye devam etmektedir. Feminizm, grafik tasarım ve aktivizmin kesişiminde eserler üreten Guerrilla Girls, feminist hareketlerin neden önemli olduğunu vurgulamaya devam etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin her ülke üzerinde nasıl incelendiğini aktardıkları bu 5 eserde, dönüşümün olması için sadece feminist sanatın ilerlemesi ile değil her alanda değişim yaratacak uygulamaların benimsenmesi gerektiğini vurguladıkları söylenebilir.

KAYNAKÇA

Arat, N. (2010). Feminizmin ABC'si, (2. baskı) İstanbul: Say Yayınları.

Art21. (2023, 19 Temmuz). Guerrilla Girls in Bodies of Knowledge - Season 11 | Art21 [Video], YouTube. <https://youtu.be/XjsN-yWxNPE>

Aykut, A., & Pala, S. (2022). "Postmodern Stratejiler Işığında Çağdaş Türk Sanatçıların Pratiklerinde Feminist Eğilimler", Erciyes Akademi, 36(4), 1841-1860.

Blankenship, E. (2018). "All Is Fair in Love and War: An Exploration of the History, Tactics, and Current Status of the Guerrilla Girls".

Cordova, R.C. (2021). "Taking it to the street: the Guerrilla Girls struggle for Diversity", Glasstire. <https://glasstire.com/2021/11/28/taking-it-to-the-street-the-guerrilla-girls-struggle-for-diversity/>

Çırak, B. Ö. (2021). "Kadın Sanatçıların Toplumsal Cinsiyet Kodlarına Karşı Sanatsal İfadelerindeki Dönüşüme Yönelik Bir Değerlendirme", Sanat Dergisi, (38), 81-95.

Demirtaş Ercan, B. (2019). "Feminist sanat hareketi ve Filistinli kadın sanatçılar" [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dökmen, Z. Y. (2012). "Yakınlarına Bakım Verenlerin Ruh Sağlıkları ile Sosyal Destek Algıları Arasındaki İlişkiler", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1), 3-38.

Erkan, A. (2019). Resim Sanatı Terminolojisi, Gece Akademi Yayınları.

Franzoi, S. L. (1996). "Social Psychology", Brown & Benchmark.

Guerrilla Girls. (2006). "The Future for Turkish Women Artists" [Art project]. <https://www.guerrillagirls.com/projects>

Guerrilla Girls. (2021). "Are There More Naked Women Than Women Artists in UK Museums?" [Poster campaign]. <https://www.guerrillagirls.com/projects>

Guerrilla Girls. (2023). "It's not Democracy Without Feminism!" [Art project]. <https://www.guerrillagirls.com>

- Guerrilla Girls. (2023). "The Crumb Represents Works by Women: 1.5%" [Art project]. <https://www.guerrillagirls.com/projects>
- İpek, C. (2019). "Feminist Hareketin 1960 Sonrası Sanat Üretimine Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- İstanbul Modern Sanat Müzesi. (2006). "Türk Kadın Sanatçıların Geleceği". <https://www.istanbulmodern.org/koleksiyon/turk-kadin-sanatcilarin-gelecegi>
- Kelly, P. (2021). "The Male Graze: Guerrilla Girls on Gender Imbalance in the Arts". <https://hundredheroines.org/featured/the-male-graze-guerrilla-girls-on-gender-imbalance-in-the-arts/>
- Keser, N. (2013). "Akademiler Çağının Ötekileri: Kadın Ressamlar", Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(11).
- Kınam, B. (2021). "Çağdaş Sanatta Bir Örnek Olarak Venedik-İstanbul Seçkisi", Medeniyet Sanat Dergisi, 7(1), 41-55.
- Kozak, S. (2016). "Grafik tasarımda feminist yaklaşımlar; Sheila Levrant De Bretteville ve Woman's Building", Fe Dergi, 8(2), 110.
- Köse, Z., & Şahan, G. (2021). "Geçmişten Günümüze Resim Sanatında Kadına Bakış: Sanatta Kadın İmgesi ve Kadın Ressamlar [A view of women in painting from the past to the present: The image of women in art and women painters]", Journal of Human Sciences, 18*(3), 431-449.
- McCurry, J. (2022). "South Korea's poisonous gender politics a test for next president", The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/07/south-koreas-poisonous-gender-politics-a-test-for-next-president>
- McInerney, R. (2021). "The Male Gaze", Art History Perspectives. <https://www.arthistoryperspectives.com/posts/themalegaze>
- Museum für Kunst und Gewerbe Hamburg. (2023). "The F-word: Feminism in graphic design" [Exhibition]. <https://www.mkg-hamburg.de/en/exhibitions/the-fword>
- Nochlin, L. (1971). "Why have there been no great women artists?", ARTnews, 69*(9), 22–39.
- Oh, D. (2017, December 5). "Bibimbap's key ingredient is the gochujang sauce", FutureDish. <https://futuredish.com/bibimbap/>
- Reka, D. (2021). "Feminist Aktivizmin Temsil Alanı Olarak Sanat: Guerrilla Girls", Yedi, (26), 131-144.
- Soley, U. (2022). "Barbara Kruger'ın İktidar, Kapitalizm, Kimlik ve Toplumsal Cinsiyete Odaklanan Pratiği Üzerine", Pera Müzesi. <https://www.peramuzesi.org.tr/Blog/Barbara-Kruger%E2%80%99in-%C4%B0ktidar-Kapitalizm-Kimlik-Ve-Toplumsal-Cinsiyete-Odaklanan-Pratigi-Uzerine/1581>
- Tate. (2018, 5 Ekim). Guerrilla Girls – You have to question what you see | Artist interview [Video], YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=8uKg7hb2yoo>
- The Art Story Contributors. (2017). "Feminist art movement overview and analysis", The Art Story Foundation. <https://www.theartstory.org/movement/feminist-art/>
- Tunç, İ. (2014, 2 Kasım). "Olympe De Gouges: Cinsiyetsiz aklın öncüsü", BirGün. <https://www.birgun.net/haber/olymp-de-gouges-cinsiyetsiz-aklin-oncusu-70786>
- Uğurlu, E. G. (2013). "Annelik rolünün öğrenilme sürecinde medyanın yeri", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(34), 1-24.
- Vargı, E. (2006). Guerilla Girls - Gerilla Kızlar, Fotoğrafya. <https://www.fotografya.gen.tr/TR,1818/guerilla-girls--gerilla-kizlar.html>
- Yılmaz, S. (2018). "Toplumsal cinsiyet rollerinin günlük hayattaki yansımaları: Çorum/Alaca örneği", İmgelem, 2(2), 59-79.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Şekil 1. Barbara Kruger, Your body is a battleground (Bedenin bir savaş alanı) ile kürtaj karşıtı reklam panosu, 1990. <https://www.peramuzesi.org.tr/blog/barbara-kruger%E2%80%99in-iktidar-kapitalizm-kimlik-ve-toplumsal-cinsiyete-odaklanan-pratigi-uzerine/1581> [Erişim Tarihi: 10.02.2025]

Şekil 2. Guerrilla Girls, GUERRILLA GIRLS: REINVENTING THE 'F' WORD: FEMINISM, 2025. <https://www.guerrillagirls.com/our-story> [Erişim Tarihi: 11.02.2025]

Şekil 3. Guerrilla Girls, The Future for Turkish Women Artists, 2006. <https://www.guerrillagirls.com/work> [Erişim Tarihi: 15.02.2025]

Şekil 4. Guerrilla Girls, Let's Toast Irish Art, Lads (Pssst: Not So Fast, Lasses), 2010. <https://whitney.org/collection/works/46995> [Erişim Tarihi: 17.02.2025]

Şekil 5. Guerrilla Girls, Are There More Naked Women Than Women Artists In UK Museums?, 2021. <https://www.guerrillagirls.com/work> [Erişim Tarihi: 20.02.2025]

Şekil 6. Guerrilla Girls, The Crumb Represents Work by Women: 1.5% Poster, 2023. <https://www.guerrillagirls.com/work> [Erişim Tarihi: 24.02.2025]

Şekil 7. Guerrilla Girls, It's Not Democracy Without Feminism!, 2023. <https://www.guerrillagirls.com/work> [Erişim Tarihi: 01.02.2025]